

Tipografiile folosite de mișcarea socialistă și muncitorească din București în a II-a jumătate a sec. al XIX-lea

Din toate născocirile minții omenești, scrisul și tiparul au contribuit cel mai mult la progresul omenirii.

Civilizația, educația și cultura în general, datorează totul răspândirii cuvântului scris și tipărit, mai mult chiar de cât ultimele inovații epocale (telefonul, radioul, televiziunea).

Mișcarea muncitorească și socialistă din țara noastră, a avut în tipar încă din a II-a jumătate a secolului al XIX-lea, un neprețuit tovarăș de răspândire a gândurilor, sfaturilor și ideilor sale de progres.

În ciuda faptului că cultura țării noastre pe atunci nu putea sta alături de cultura celorlalte țări europene, ca astăzi, tipografiile erau destul de numeroase în Capitală.

Noi vom vorbi, în succinta prezentare numai despre câteva tipografii ce au fost folosite de către mișcarea muncitorească și socialistă din București pentru imprimarea periodicelor sale. Spațiul nu ne permite să cuprindem toate publicațiile muncitorești și socialiste.

Clasicii marxism-leninismului, au dat o deosebită atenție presei socialiste și muncitorești. Ei considerau presa muncitorească un mijloc important de concentrare a forțelor muncitorești în vederea creării partidului clasei muncitoare.

Cele dinții ziare muncitorești din România „Tipograful Român”, „Analele tipografice”, „Uvriatul” și „Lucrătorul Român”, sînt legate de primii pași ai clasei muncitoare pe calea organizării.

Periodicele erau imprimate în diferite tipografii, foarte adesea schimbîndu-se tipografia după cîteva numere de apariție a ziarului respectiv, aceasta și din lipsa de fonduri.

Calitatea imprimării acestor periodice era întotdeauna în funcție, după cum vom vedea, de utilitatea mai bună sau mai slabă a tipografiilor, cu mașini, litere și bineînțeles cu meșteri tipografi.

Vom face prezentarea tipografiilor ce ne interesează, nu în ordinea înființării lor, ci orientîndu-ne după data la care au apărut periodicele imprimate în tipografiile respective.

Astfel scriitorul Petre Ispirescu, preocupat în mod continuu de realizarea unei asociații între lucrători pentru organizarea unui mare, stabiliment tipografic, se adresează tipografilor S. Walter și Göbl și

crează: „Tipografia lucrătorilor asociați”. În urma intervenției lui Ispirescu pe lângă Bossel, care-l cunoștea și-l aprecia, acesta acceptă să instaleze noua tipografie în casele sale din Pasajul român nr. 12. P. Ispirescu ajunsese nu numai unul dintre cei mai buni meșteri în arta tipografiei, ci chiar un îndrumător, atît pentru tovarășii lui de meșteșug cit și pentru cei care voiau să învețe.

Așa se explică de ce la 1 august 1865 cînd era în vîrstă de 35 ani, după o experiență tipografică de aproape două decenii, scoate împreună cu S. Walter, cu care conducea tipografia „Lucrătorilor asociați” o foale dedicată problemelor legate de arta grafică intitulată: „Tipograful român”, care este prima publicație muncitorească din România.

În cuvîntul de prezentare a revistei, Ispirescu arată că „Numele ei justifică destul scopul... Intențiunea noastră este curată și simplă de a face adică să ajungă la cunoștința fiecărui lucrător tot ce vom găsi că poate fi de folos, pentru instruire... în arta tipografică”.

Ziarul „Tipograful român” a fost cunoscut și în străinătate, îndeosebi în Franța și Germania, unde publicații similare au înregistrat apariția foi românești.

Ziarul apare bilunar cu unele întreruperi (în total 24 de numere) în două perioade distincte. Prima de la 1 august 1865 — februarie 1867 la tipografia „Lucrătorilor asociați” și a II-a de la 25 februarie 1870—20 iunie 1871 la noua tipografie a „Laboratorilor români”.

Desigur trecerea ziarului la noua tipografie e în strînsă legătură cu P. Ispirescu, care după ce lucrase un timp ca redactor la „Monitorul” pe care-l numește: „purgatoriu al funcționarismului”, în anul 1869 îl părăsește și înființează o nouă tipografie numită a „Laboratorilor români”. Ca asociați îi are pe P. Jorjan, C. P. Conduratu, legătorul Busnea preotul Petre de la biserica Mavrogheni și ginerele acestuia, Iancu Economu. Tipografia a funcționat într-o clădire din str. Model nr. 3 (mai tîrziu pictor Grigorescu) în perioada 25 februarie 1870 — 1 octombrie 1870. La puțin timp a fost mutată în strada Regală (Aristide Briant), dar pentru că tipografia Göbl Fli cumpără imobilul respectiv, se mută în str. Academiei nr. 19.

În anul 1877, tipografia și-a schimbat numele în „Tipografia Academiei Române”, iar din 1869 proprietarul acesteia rămîne P. Ispirescu.

În prima perioadă, în tipografia „Laboratorilor români”, s-au publicat printre altele ziarele „Tipograful român” despre care aminteam mai sus, „Gazeta spitalelor”, „Ghimpele”, „Gazeta Satelor” a lui I. Ionescu, „Urzicătorul”, „Gazeta de seară”, „Presa” precum și lucrări ca: „Dicționarul limbii române de Laurian și Massim”, „Gheorghe Lazăr și școala românească” de „P. Poenaru” „Analele societății academice române”, „Convorbiri economice” de I. Ghica etc.

Revista „Lucrătorul român” — organ al primei Asociații generale a lucrătorilor din România, a fost imprimată în „Noua tipografie națională”. Șt. Rasidescu (fost director al tipografiei mitropoliei), ajutat de către librarul Iosif Romanov, a deschis tipografia care în aceea vreme era socotită ca cea mai mare dintre tipografiile particulare. — Directorul acestei tipografii a fost tipograful Ștefan Valtir fostul asociat a lui P. Ispirescu la tipografia „Lucrătorilor asociați”.

Pentru că Iosif Romanov care-l ajutase pe Șt. Rasidescu la deschiderea tipografiei, avea unele necazuri bănești, Șt. Rasidescu îi girează o serie de polițe care neputând fi plătite la scadență acesta suferă faliment. Tipografia este răscumpărată de către socrul său, Simionov care o dă în exploatare la doi foști elevi ai acestei tipografii: Petre Cucu și Theodor Mihăescu.

După un timp C. N. Rădulescu (fost redactor la „Tipograful Român”), cumpără tipografia pe care o instalează în str. Academiei (proprietatea fraților Lahovary — azi Teatrul Comedia). La administrația acestei tipografii, alături de C. N. Rădulescu, participă și Șt. Rasidescu. Stabilimentul era înzestrat cu două mașini mari.

Noua tipografie națională, rămâne în proprietatea lui C. N. Rădulescu pînă la sfîrșitul deceniului VIII al sec.-al XIX-lea cînd moare. Apoi după unele perioade în care tipografia a fost închisă trece în proprietatea lui M. Hagi Jecu; acum tipografia s-a numit „Progresul” și „La Liberté”. Murind M. Hagi Jecu urmează iar o perioadă în care se schimbă mai mulți proprietari, ajungînd și în posesia lui Matei Rădulescu care îi va da numele de „Vocea învățătorului” și „Carmen Sylva”. Nu după mult timp tipografia trece în proprietatea lui H. Carp și Marinescu, care îi va schimba numele în tipografia „Munca”.

În timpul în care tipografia se afla în proprietatea lui C. N. Rădulescu, se tipăreau printre altele: cotidianul „Telegraful” de sub direcția lui I. C. Fundescu — cunoscutul culegător de basme, ghicitori etc.; „Trompeta Carpaților” a lui Cezar Bolliac (deoarece tipografia sa se desființase își imprimă aici ziarul), precum și „Luceafărul român” — ziar dirijat de către I. C. Bosian și Ion S. Rădulescu.

Ziarul „Lucrătorul român” a avut o existență destul de scurtă a apărut la 5 noiembrie 1872 pînă în vara lui 1873, o dată pe săptămînă, duminică — ca o continuare a gazetei „Universul” din care au apărut doar cîteva numere.

„Lucrătorul român” a militat pentru unirea lucrătorilor în organizații muncitorești.

Revista nu a mai putut apărea deoarece poliția o urmărea cu înverșunare, arestînd pe unii membri ai redacției și reușind să impună concedierea unor muncitori abonați la revistă.

Trăsem acum la a treia tipografie ce se înscriseră în preocuparea noastră și anume „Teodor Mihăescu & Teodor Valdescu”. Tipografia a funcționat în perioada 1867—1874 și se găsea în str. Cîmpineanu, avînd o singură presă de mină.

Aci se tipărea și revista umoristică „Ghimpele”.

Ulterior tipografia rămîne numai sub conducerea lui Th. Mihăescu, care după un timp de activitate o mută din str. Cîmpineanu, colț cu Luterană, în str. Biserica Enei în casa Mazar Pașa, iar în locul său e instalată tipografia N. Miulescu.

În noul local din Biserica Enei, se imprimă revista „Lira română” și „Ziarul muzical” condus de profesorul C. Bărcănescu și I. Vasilescu, tot aici s-a tipărit și cunoscuta revistă „Literaturul” a lui Al. Macedonski.

În același imobil era adăpostită și o altă tipografie „Tribuna” de sub conducerea lui Nicolae Ionescu.

Interesant pentru noi este că la tipografia care un scurt timp a funcționat și în str. Teatrului nr. 8 s-a tipărit ziarul „Înainte” organ democratic socialist al proletariatului român — cum reiese chiar din subtitlul ziarului.

Ziarul „Înainte” a apărut la 26 octombrie 1880.

Ziarul „Înainte” deși a avut o existență scurtă totuși prin ideile răspândite a reușit să strângă în jurul său un număr mare de muncitori, fie în calitate de colaboratori fie în calitate de cititori. Pentru perioada de început a presei muncitorești Ziarul „Înainte” a ocupat un loc important.

„Tipografia modernă” a aparținut din anul 1879 până în 1882 lui Grigore Luis care o instalase în clădirea proprietatea Cristodor din Călea Victoriei vizavi de cofetăria Capșa. Deoarece urma să se construiască aici o clădire mai mare, tipografia a fost mutată în clădirea din str. Academiei — unde fusese mai înainte „Noua tipografie Națională” a lui C. Rădulescu.

Tipografia era bine înzestrată — având trei mașini din care două mari nr. 12 și una mică nr. 6. Mai avea o mașină de stereotipie și o legătorie de cărți.

Și în această tipografie au fost imprimate o serie întreagă de publicații, dar noi nu vom aminti decât ziarele: „Binele public” având director pe George Vernescu și Em. Protopopescu-Pache; „Națiunea” lui Dimitrie Brătianu; ziarele umoristice: „Scaful”, „Ciulinul” — director avocatul Ion Athanasiad și în anul 1880 „Solidaritatea” — Ziar al lucrătorilor tipografi. Acest ziar a fost condus de către Ion S. Rădulescu și Nae Ionescu.

După moartea lui Grigore Luis, fiul său, Nicu Luis, ajutat de către Tânase Costișescu a continuat activitatea acestei tipografii până la moartea sa.

Tipografia trece în posesia ginerelui lui Grigore Luis, Scariat Cocrăscu (director al Operei Române) care nefiind tipograf de meserie o arendează la doi lucrători ai tipografiei: C. Niculescu și G. Silivestru, și care mută tipografia din Curtea grădinii „Rașca” (care se afla aproximativ între două hoteluri de pe str. Academiei: „Negoiul și Union”) unde o instalase Nicu Luis după moartea tatălui său, în Pasajul român. Pentru că treburile au mers bine, C. Niculescu și G. Silivestru, au cumpărat tipografia — ceea ce duce la o nouă mutare, în str. Cimpineanu nr. 15, în proprietatea celor doi cumpărători. Au schimbat și numele tipografiei, din tipografia „Modernă” în tipografia „Cultura”. Ei au înzestrat-o cu mașini noi și cu caractere noi ceea ce va face ca și lucrările imprimate aci să aibă un aspect frumos.

Revenind la tipografia „Modernă” și după cum aminteam mai sus, aci s-a imprimat Ziarul „Solidaritatea”.

Acest ziar a fost creat în vederea propagării ideilor susținute de către organizația „Deșteptarea” care cuprindea numai muncitori.

Articolele din acest ziar care erau scrise chiar de către muncitori dezbăteau frământările din atelierele industriei grafice, a luptei pentru respectarea celor opt ore de muncă, a repausului duminical, precum și problema ucenicilor. „Solidaritatea” este prima publicație de breaslă, *Tipografia Al. A. Grecescu.*

Aci au fost tipărite trei publicații cu caracter progresist și anume: „Socialistul”, „România Viitoare” și „Vocea lucrătorului tipograf”.

Era o tipografie mică, avînd o singură mașină dar cu caractere moderne. Ea a funcționat în perioada 1873—1886, într-o clădire din Piața Teatrului Național nr. 8.

Conducătorul acestei tipografii, Ștefan Petrescu — un destoinic tipograf s-a preocupat ca lucrările imprimate în această tipografie să aibă un aspect foarte îngrijit. Aceasta face ca în anul 1883 să obțină medalia de aur la Expoziția cooperativelor pe țară.

Murind Al. A. Grecescu, tipografia a fost vîndută lui Lazăr Moțățeanu care lucrase în librăria Ioanițiu și care mută tipografia din Piața Teatrului în str. Intrarea Rosetti (îngă Cîșmigiu). El înzestrează tipografia cu încă două mașini mari.

Moțățeanu încearcă să-și ia un asociat și începe cu scriitorul Spartali, dar datorită unor neînțelegeri Spartali se retrage. Atunci încearcă o nouă asociere cu Lambru pe care-l cunoaștea din librăria Ioanițiu.

În tipografia lui Lazăr Moțățeanu, s-a tipărit un timp ziarul „Binele public” care după cum am amintit mai înainte se publica la tipografia „Modernă”.

Murind Lazăr Moțățeanu, tipografia a rămas fratelui său, care a vîndut-o împărțind-o la mai mulți cumpărători.

Așa după cum arătam la început, în tipografia „Al. A. Grecescu” s-au tipărit „Socialistul” care a apărut la 26 mai 1877, fiind primul ziar din România intitulat socialist. El a fost scos de către cercul socialist din București condus de Nicolae Codreanu, și reflecta pozițiile cele mai înaintate din România.

După apariția celui de al 3-lea număr, și-a schimbat titlul „Socialistul” cu titlul „Cuvîntul”.

În anul 1880 din aceeași tipografie ieșea și revista „România viitoare”, concepută ca o broșură, fiind sub directa îngrijire a lui Dobrogeanu Gherea, revistă care prin conținutul său se adresa oamenilor de cultură. În cuprinsul „României viitoare” găsim idei care marchează poziția înaintată a revistei, încrederea în ideile socialismului.

Cea de a 3-a publicație „Vocea Lucrătorului tipograf” în perioada 1 septembrie 1881—20 decembrie 1881 s-a imprimat în tipografia lui Al. A. Grecescu, iar de la 20 decembrie 1881 — 1 ianuarie 1882 în tipografia „Realitatea”.

— În coloanele revistei „Vocea lucrătorului tipograf” s-au publicat articole din care reeșea exploatarea din industria tipografică. Au apărut doar 16 numere deoarece în ultima perioadă revista a început să răspîndească o serie de idei ca aceea a colaborării muncitorilor cu patronii etc., ceea ce a dus la îndepărtarea muncitorilor de gazetă. **Tipografia F. Göbl Fil** — instalată la început la Pasajul român nr. 12, unde tipărește revista „Emanciparea” mutîndu-se mai tîrziu în localul din str. Regală (Aristide Briant) care era proprietatea a doi negustori complet diferiți ca preocupări „Joje-pantofar și Nae Pantelimonescu — dricar. Aceștia aveau de închiriat în permanență saloane, pentru în-
truniri, banchete etc. precum și săli unde se puteau instala tipografiile.

Frații Göbl au cumpărat imobilul și l-au amenajat ca să corespundă unei bune tipografii.

Revenind la revista „Emanciparea” despre care am amintit mai sus arătăm că a fost editată de Cercul socialist din România și a apărut la 15 aprilie 1883 în scopul de a lupta împotriva ignoranței, a prejudecăților, pentru luminarea maselor populare.

La „Emanciparea” a colaborat și C. Dobrogeanu-Gherea.

În paginile revistei un loc important l-a ocupat problema țărănească, arătându-se exploatarea nemiloasă la care era supusă de către regimul burghezo-moșieresc.

Revista „Drepturile omului”, a fost imprimată în tipografia „C. P. Conduratu”.

Patronul acestei tipografii a fost asociat un timp la tipografia „Laboratorilor români” alături de Petre Ispirescu, P. Jorjan și Economu. Tipografia C. Petrescu-Conduratu a funcționat în perioada 1870—1890, fiind instalată în str. Bătiștei (casa Ritoride), având doar o presă de mină.

După un timp C. P. Conduratu îl ia ca asociat pe I. Busnea, mutând tipografia în sala din Piața Teatrului nr. 8. Astfel în anul 1872 tipografia se va numi C. P. Conduratu și I. Busnea.

Aici s-a imprimat și „Columna lui Traian” de sub direcția lui B. P. Hașdeu.

Retrăgându-se I. Busnea, C. Petrescu-Conduratu își ia un nou asociat și anume pe Ion S. Rădulescu. Acum tipografia este înzestrată cu două mașini mari.

Retrăgându-se din asociație și I. S. Rădulescu, C. P. Conduratu, a vândut tipografia lui Vintilă Rosetti care mută tipografia în str. Doamnei pe terenul unde s-a construit mai târziu cunoscuta bancă Marmorosch Blanck & Co. dându-i numele de „Tipografia românul”.

În tipografia „C. P. Conduratu” s-a imprimat ziarul „Drepturile omului” ziar politic cotidian. Primul număr a apărut la 1 februarie 1885. A fost editat de Cercul socialist din București, având următorul comitet de redacție: C. C. Bacalbașa, Al. Brănescu, Const. A. Filitis, Emilian A. Frunzescu, Const. Mille, Ioan Nădejde, Al. G. Radovici, Paul Scoreanu.

O sarcină principală pe care și-a luat-o „Drepturile omului” a fost aceea de a contribui la lupta pentru realizarea unui partid al clasei muncitoare.

O altă tipografie folosită de mișcarea muncitorească a fost „Tipografia revista literară” a lui T. M. Stoenescu, care a avut o existență scurtă, din 1886 până în august 1887.

Aci s-a tipărit ziarul „Govera” având subtitlul: „organ al lucrătorilor tipografi din România”.

Fiind călăuzită de teoria capitulară a armoniei de clasă, gazeta n-a reușit să prindă rădăcini în mijlocul masei muncitorilor din tipografie. Revista „Apărătorul” cu subtitlul „organ independent”, care a apărut în 1888, a fost tipărită la „Tipografia română” din str. Carol nr. 3 (azi 30 decembrie).

Gazeta a spărat interesele muncitorilor. Un spațiu mare a acordat gazeta marilor greve a ceferiștilor de la atelierele Gărilor de Nord.

Ea a militat pentru organizarea muncitorilor, pentru sprijinirea luptei lor greviste și a dezvăluit cruzimile săvârșite de guvernele burghezo-moșierești, împotriva țăranilor răsculați din 1888.

În anul 1870 i-a înființat *librăria și editura Graeve* ce continua activitatea librăriei Rosetti și care funcționa în calea Victoriei, unde mai târziu a fost deschis magazinul de coloniale Dragomir Niculescu (azi Romarta).

E. Graeve a încercat întocmai și altor librari și tipografi o activitate editorială. Nu a avut însă continuitate, aceasta fiind ocazională. În editura lui E. Graeve, a apărut printre altele: „Moș Teacă” a lui Bacalbașa, „Dan” romanul lui A. Vlăbuță etc. 1894.

Librăria lui E. Graeve va fi preluată mai târziu de Emil Storek. În fața librăriei lui E. Graeve tot pe calea Victoriei colț cu Pasajul Român, exista librăria lui Carol Müller, întemeietorul publicației „Biblioteca pentru toți” prima bibliotecă de popularizare a literaturii de la noi din țară, care i-a ființat sub conducerea lui Dimitrie Stănescu și pe care în 1899 o preia Leon Alcalay.

Spuneam că în 1894 în editura Graeve s-au publicat unele lucrări, tot atunci, în editura E. Graeve & Co și respectiv a librăriei Carol Müller, s-au tipărit și cele două volume ale revistei „Literatură și știință”. Primul volum apare în 1893, iar al doilea în 1894.

Revista apărea sub direcția lui C. Dobrogeanu Gherea.

Între colaboratorii revistei amintim pe: Anton Bacalbașa, O. Carp, I. Nădejde, Sofia Nădejde, Artur Stavri, D. V. Voinov, Grigore I. Alexandrescu, Paul Bujor, Victor Miculescu, Ion Păun Pincio, etc.

O altă revistă care nu a avut o viață prea lungă, a fost și „Tipograful”, organ al grupului lucrătorilor tipografi socialiști.

A apărut la 26 octombrie 1894 și a propagat, necesitatea organizării muncitorilor, în organizații proprii, bazate pe lupta de clasă. Au apărut 5 numere.

„Tipograful” se situa în fruntea publicațiilor de breaslă din acea vreme.

Primele două numere au fost imprimate în „*Tipografia de lux I. Feldman* de pe calea Rahovei nr. 3, probabil în condițiuni costisitoare, ca apoi ultimele trei numere ce au mai apărut să fie scoase la o tipografie mai modestă, ce dădea la iveală cărți populare este vorba de tipografia „Dor P. Cucu”. — 1 decembrie 1894.

Tipografia „Dor P. Cucu”.

Între anii 1873—1875 în str. Lipecani (proprietate Fundescu) se afla tipografia lui Anton Mănescu, Murind proprietarul, tipografia a rămas soției sale Dorothea care căsătorindu-se, în august 1876 cu Petre M. Cucu (prim lucrător în atelier) a continuat activitatea sub firma „Dorothea P. M. Cucu”. Tipografia avea două mașini mari de tipărit care lucrau atât ziua cât și noaptea.

Deoarece tipografia a dus câștiguri, a fost mutată într-o clădire, adecvată unei tipografii, de pe B-dul Elisabeta nr. 6 (azi B-dul Gh. Gheorghiu-Dej). Aci a lucrat ca șef de atelier G. A. Lăzăreanu.

După un timp tipografia se mută în str. Academiei (proprietatea fraților Lahovary) — unde proprietarii înființează și o turnătorie de litere. Murind P. M. Cucu, tipografia a fost condusă în continuare de către Dorotheia P. M. Cucu — până la căsătoria fiicei sale cu Dr. Atanaslu-Vergu, care va prelua conducerea stabilimentului, și care o va muta în proprietatea sa din str. Popa Nan — Atanaslu-Vergu vinde întreg utilajul, tipografiei „Gutenberg”, care la rîndul său vinde turnătoria de litere lui Kimelman care va funcționa de aci înainte sub denumirea de „turnătoria română de litere” în str. prelungirea Popa Nan.

Revenind la tipografia „Dorotheia P. M. Cucu” menționăm că imprima cărți populare, romane, ziare umoristice „Bobîrnacul” „Puricele” precum și ziarul „Tipograful”.

La 2 decembrie 1894 apare ziarul „Lumea nouă”, organ al social democrației române.

„Lumea nouă” a jucat un rol important în răspîndirea în rîndul muncitorilor și a unei părți din țărînice a ideilor socialiste.

Apariția ziarului era asigurată din ajutoare, vînzarea ziarului, cotizațiile muncitorești, cît și din fondurile realizate de la balurile ce se dădeau în acest scop la Clubul muncitorilor.

În acelaș an adică 1894 a apărut „Almanahul social-democrat”.

Între autori amintim pe: C. Dobrogeanu Gherea, Alexandru Ionescu, Sofia și Ion Nădejde, Traian Demetrescu, Ștefan Petrescu, Zamfir Filotti. Ei au folosit un stil simplu, pe înțelesul muncitorilor, cu numeroase explicații.

Tot în anul 1894 a apărut și „Munca științifică și literară”, fiind suplimentul ziarului „Munca”, organ al PSDMR.

Ea a contribuit la răspîndirea cunoștințelor științifice și a literaturii clasice în rîndul muncitorilor.

Toate aceste publicații au fost imprimate în „Tipografia nouă”, a lui Grigore Panaitescu. Ea se afla instalată în pasajul Vilagros nr. 19, fostul local al ziarului „Adevărul”.

În această tipografie au fost imprimate și alte publicații ale P.S.D.M.R. Nu putem încheia fără a aminti și tipografia „Speranța”, (a lui Al. Ionescu și A. Georgescu) care a fost instalată mai întîi în str. Biserica Enei, pe locul unde se află Institutul de arhitectură.

Ambii patroni fiind membri ai P.S.D.M.R. cu concursul căruia au format această tipografie. Aci se tipăreau multe din lucrările partidului, mai ales după ce s-a desființat „Tipografia nouă” a lui Panaitescu. Din str. Biserica Enei, tipografia s-a mutat în str. Pătrașcu Vodă, construindu-și și local propriu prin concursul lui C. Mille.

Murind Alexandru Georgescu, tipografia a rămas în proprietatea lui Al. Ionescu.

Vom încheia cu câteva concluzii ce se desprind limpede din prezentarea scurtului istoric al câtorva tipografii bucureștene ce au imprimat perioadele mișcării muncitorești în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. — În general tipografiile nu aveau clădiri proprii; ele erau instalate în localuri apreciate de către patroni drept bune pentru adăpostirea lor. — De multe ori, după ce o tipografie se muta, într-un local nou mai ieftin, sau mai încăpător, sau mai convenabil din alt punct de vedere, în locul acesteia era instalată tot o tipografie, sălile respective devenind astfel un vad pentru tipografii.

(Aceste peregrinări însă, constituiesc pentru cercetătorul activității lor un serios și dificil impediment).

— Ziarele și revistele imprimate în tipografiile amintite au avut o viață scurtă, rar apărind mai multe numere consecutive, într-un cit, de sigur, erau urmărite și desființate de stat care nu vedea cu ochi buni propaganda socialistă făcută de ele, și pentru că nu aveau asigurate condițiile materiale.

Așa se explică, de altfel, apariția sporadică a unui număr variat de titluri care de care mai sugestive, mai mobilizatoare și mai simbolice. Este de admirat perseverența mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră, de a răspîndi prin publicații, ideile socialiste cu orice sacrificiu moral și material, perseverență ce a sporit în cursul secolului XX și a dat roadele îndelung așteptate prin izbînda definitivă și în țara noastră a socialismului, orînduire superioară, de binefacerile căreia ne bucurăm azi în deplină libertate.

BIBLIOGRAFIE

1. Gr. Crețu și I. Economul Antonovici, *Tipografiile, xilografiile, librăriile și legătorile de cărți din Birlad cu o privire asupra tipografiilor din România de la 1801 pînă astăzi*, București, 1909.
2. Nerva Hodoș și Al. Sadi-Ionescu, *Publicațiunile periodice românești*, București, 1913.
3. D. Ioanițu, *Istoria editurii românești*.
4. D. C. Ionescu, *Mic istoric al tipografiilor din România*.
5. G. Ionescu, *Călduza tipografului*, București, 1906.
6. N. Iorga, *Istoria presei românești de la primele începuturi pînă la 1916*, București, 1922.
7. S. Podoleanu, *Istoria presei eșeești din România*, București, 1938.
8. *Almanahul graficii române*, 1927, 1928.
9. *Almanahul tipografiei*, VI.
10. *Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.*, 1957, nr. 6.
11. *Presă muncitorească și socialistă din România*, vol. I, partea I, (1845—1889) și partea a II-a (1890—1900), București, 1964.
12. *Analele tipografice*, 1870.
13. *Apărătorul*, 1888.
14. *Carmen Sylva*, 1895.
15. *Dalta*, 1896.
16. *Dezrobirea*, 1887—1888.
17. *Drepturile omului*, 1885—1888.
18. *Emanciparea*, 1885.

19. *Gozova*, 1886.
20. *Gutenberg*, 1886—1888.
21. *Înainte*, 1880—1881.
22. *Lucrătorul român*, 1872.
23. *Lumea nouă*, 1894—1899.
24. *Lumea nouă științifică și literară*.
25. *Mișcarea socială*, 1897.
26. *Munca*, 1890.
27. *Reforma socială*, 1890.
28. *Revolta*, 1889.
29. *Socialistul*, 1872.
30. *Solidaritatea*, 1880—1882.
31. *Tipograful român*, 1865—1867 ; 1870—1871.
32. *Trompeta socialistă*.
33. *Voces lucrătorului tipograf*, 1881—1882.

**Typographies utilisées par le mouvement socialiste de Bucarest
dans le seconde moitié du XIX-ème Siècle**

RÉSUMÉ

L'article traite un des problèmes les moins abordés par la littérature de spécialité. On présente un petit exposé de quelques typographies bucarestoises où l'on a imprimé les premières publications périodiques du mouvement ouvrier et socialiste, publications qui ont débattu les problèmes vitaux de la classe ouvrière de Bucarest à la fin du XIX-ème siècle.